

УДК 340.12:341.231.14

DOI: 10.31359/1993-0941-2020-39-154

---

**К. А. Рагуліна**, молодший науковий співробітник НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України

## ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРИНЦИПІВ ТЛУМАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

---

***Анотація.** У статті в загальнотеоретичному аспекті проаналізовані взаємозалежні принципи та особливості тлумачення міжнародних норм Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., які зумовлюють інтерпретацію і «управляють» цим процесом. Досліджується їхнє застосування на прикладі практики Європейського суду з прав людини. Наголошується на важливості використання цих принципів задля комплексного захисту прав людини та унеможливлення їхнього вузького трактування.*

***Ключові слова:** міжнародний договір, тлумачення, принципи тлумачення, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейський суд з прав людини.*

**Актуальність.** Сьогодні принципового значення набуває проблема з'ясування суті вимог та правильного розуміння зміс-

ту міжнародно-правових актів щодо прав і свобод людини. Одними з найбільш актуальних для вітчизняної науки та практики є питання, які пов'язані з тлумаченням норм Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Європейська Конвенція з прав людини, Конвенція). Це зумовлено, по-перше, нагальною необхідністю впровадження конвенційних стандартів до національної правової системи, а по-друге, абстрактністю формулювання більшості конвенційних приписів, які є максимально широкими і гнучкими та містять чимало оціночних понять, що відповідно передбачає широку дискрецію національних правозастосовних органів і вимагає постійного тлумачення цих приписів. Актуальність даного дослідження зумовлена також тим, що в європейському праві в галузі прав людини відсутній єдиний узагальнюючий та конкретизований нормативний акт, котрий би визначав систему принципів – найбільш загальних правил інтерпретації та застосування даної Конвенції.

**Метою** статті є висвітлення у загальнотеоретичному аспекті принципів та особливостей тлумачення Європейської конвенції з прав людини.

**Стан дослідження.** До проблеми інтерпретації міжнародних юридичних норм із питань прав і свобод людини, зокрема Європейської Конвенції з прав людини, у своїх працях зверталися такі науковці як О. Я. Трагнюк, Г. О. Христова, Н. М. Раданович, О. О. Мережко, О. В. Соловійов, І. Й. Магновський, І. Ю. Кретьова, С. Є. Федик, І. О. Шашкова-Журавель, С. І. Дорошенко, В. П. Кононенко, Л. Г. Гусейнов, І. І. Лукашук та ін. Однак багатогранність та багатоаспектність цієї проблеми зумовлюють постійну актуальність дослідження та подальших напрацювань.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Значення Конвенції.

Для європейських держав ключове місце у сфері прав людини посідає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Вона, як зазначає Т. С. Богданевич, встановлює не лише найбільш вдалу у світі систему норм міжнародного права для захисту прав особи, а й одну з найбільш розвинутих форм міжнародної юридичної процедури [1, с. 53].

Говорячи про значення Конвенції, слід також зазначити, що саме вона заклала конституційні основи становлення в Україні якісно нової системи утвердження та захисту прав і свобод людини, позитивно вплинула на демократизацію діяльності українських судових і правоохоронних органів, всієї системи органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб. Із прийняттям у 1996 р. Верховною Радою України Конституції основні положення даного міжнародно-правового акта були відтворені в розд. II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» [2, с. 84]. На сьогодні Конституційний суд України часто враховує положення Конвенції та практику її застосування в мотивувальних частинах своїх рішень і висновків. Суди загальної юрисдикції хоча і не є настільки відкритими, проте помітні певні зрушення, особливо в адміністративних судах.

*Особливий статус та тлумачення Конвенції.* Н. М. Раданович справедливо підкреслює, що особливості міжнародних договорів про права людини зумовлюють не лише їх особливий статус у системі міжнародних договорів загалом, а й відрізняють їх від інших джерел права тієї чи іншої держави, зокрема від інших нормативно-правових договорів, якщо міжнародні договори включаються державою до складу її законодавства [3, с. 11]. Ратифікована Верховною Радою України 17 липня 1997 р. Конвенція відповідно до ст. 9 Конституції України [4] є частиною національного законодавства. Також спеціальний Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV [5] у ст. 17 проголошує Конвенцію 1950 р. і практику цього Суду джерелами права України. Варто сказати, що Європейська конвенція з прав людини в Україні як складова національного законодавства не наділена чітким конституційно гарантованим пріоритетом щодо національних законів, які, скажімо, мають більш спеціальний характер, оскільки єдиним актом найвищої сили в Україні є її Конституція – саме цьому акту за ієрархією підпорядковуються закони України. У цьому аспекті варто оцінити досвід деяких держав – членів Ради

Європи, наприклад Австрії, де Конвенція має статус прирівняний до Конституції цієї держави.

Залежно від місця Конвенції у внутрішньому законодавстві держав-учасниць здійснюється і правове забезпечення виконання рішень Європейського суду з прав людини (далі – Євросуд, Суд, Страсбурзький суд) [6, с. 18–19]. У такий спосіб рішення цього Суду сприяють процесу приведення національної нормотворчої та правозастосовної практики у відповідність до вимог Конвенції та Протоколів до неї.

Розуміння закріплених у Конвенції прав людини і основних свобод з'ясовується через інтерпретацію її норм. Правомочним тлумачити положення Конвенції та протоколів до неї відповідно до ст. 32 Конвенції [7] є Євросуд. Саме цей Суд, як стверджує Є. С. Алісієвич, визначає адекватний і правильний з точки зору Конвенції варіант розуміння її сенсу і змісту та протоколів до неї загалом, а також закріплених у них норм і правових понять зокрема [8, с. 14]. М. В. Мазур та С. Р. Тагієв переконують, що під час трактування і застосування Конвенції Євросуд фактично формулює нові правові норми, що стають невід'ємною частиною конвенційної системи захисту прав людини [9, с. 236]. Рішення Євросуду в їхній резолютивній частині є основною формою реагування контрольного механізму Ради Європи на порушення прав людини та основних свобод (які мають місце в державах-учасниках Ради Європи). Отже, саме в практиці Суду визначається зміст прав і свобод, які зобов'язались гарантувати всі держави, які ратифікували Конвенцію. Слід окремо звернути увагу, що «авторитетне» (офіційне) тлумачення містять також схвалювані Комітетом міністрів Ради Європи відповідні Пояснювальні доповіді до конвенцій про права людини або протоколів до них. Є. С. Алісієвич додає, що в низці випадків Євросуд при тлумаченні Конвенції керується також нормами універсальних і регіональних міжнародно-правових актів про права людини, застосовними до обставин заяви, що розглядається, і практикою їх тлумачення наднаціональними судовими органами [8, с. 14].

У конституціях деяких європейських держав, наприклад, у Конституції Португалії (ч. 2 ст. 16), Конституції Іспанії (ч. 2 ст. 10)

і Конституції Румунії (ч. 1 ст. 20) безпосередньо вказується на необхідність тлумачення конституційних положень відповідно до міжнародних договорів з прав людини. За допомогою правотлумачної діяльності досягається узгодженість між конституційними положеннями та нормами міжнародних договорів [10, с. 26].

*Загальні принципи та особливості тлумачення Конвенції.* Європейська комісія з прав людини і Європейський суд з прав людини неодноразово підкреслювали, що тлумачення Конвенції та протоколів до неї повинне базуватися на загальних міжнародно-правових принципах тлумачення міжнародних договорів, які встановлені Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р., але з обов'язковим урахуванням особливої природи Конвенції і відповідних правил Ради Європи. Специфіка трактування Конвенції як нормативної міжнародної угоди зумовлена перш за все наявністю поняття «колективне забезпечення» виконання зобов'язань. Намір держав прямувати шляхом колективного забезпечення здійснення прав відображено в Преамбулі та в ст. 33 Європейської Конвенції з прав людини [7], яка дозволяє державам вимагати дотримання зобов'язань, передбачених цим міжнародним документом, іншими державами-членами без необхідності обґрунтування прямої заінтересованості в цьому. У своєму рішенні Європейський суд висловив цю ідею так: «При тлумаченні Конвенції потрібно брати до уваги її особливий характер як договору для колективного забезпечення прав людини і основних свобод. Так, об'єкт і мета Конвенції як угоди, спрямованої на захист особистості, вимагає тлумачення і застосування її положень таким чином, щоб зробити передбачені в ній гарантії практичними і ефективними. Крім того, будь-яке тлумачення гарантованих прав і свобод має бути сумісним із загальним духом Конвенції — документа, призначеного для підтримки і заохочення ідеалів і цінностей демократичного суспільства» [11].

Зазначене безперечно впливає як на формування системи принципів тлумачення конвенційних норм про права людини загалом, так і вибір методу тлумачення у кожному конкретному випадку. Методи як сукупність способів і прийомів, за допо-

могою яких суддя здійснює тлумачення, відіграють вирішальну роль у встановленні змісту норм права і волі сторін договору. Євросуд використовує здебільшого такі методи тлумачення, відомі теорії і практиці застосування міжнародних договорів, як: буквальний, логічний, граматичний, історичний, систематичний, телеологічний. На практиці ж не існує чітко визнаних методів цього процесу, жоден із них не є обов'язковим та жоден не має переваги над іншими. У цій статті ми не будемо зупинятися на розкритті їхнього змісту.

І. Й. Магновський зазначає, що у так званому «праві Конвенції» виокремлюють особливі принципи та доктринальні підходи тлумачення Конвенції і Протоколів до неї, які вироблені і розвинуті Європейським судом з прав людини та викладені в його рішеннях у конкретних справах. Хоча єдиний узгоджений перелік цих принципів відсутній, існує консенсус щодо їх «ядра», до якого належать доктрини: «свободи розсуду» держави, «автономних понять», «четвертої інстанції», субсидіарності, позитивних зобов'язань [12, с. 4].

У межах Європейського Союзу положення, на яких ґрунтуються загальні правила та принципи тлумачення прав людини, передбачені передусім ст. 6 Маастрихтського договору про Європейський Союз 1992 р. [13] та розд. VII Хартії основних прав Європейського Союзу 2000 р. [14].

С. Є. Федик у своєму дисертаційному дослідженні серед взаємозалежних принципів, які зумовлюють інтерпретацію юридичних норм щодо прав і свобод людини, у тому числі безпосередньо норм Конвенції, виділяє наступні принципи: пропорційності тлумачення, його ефективності, певної свободи національного розсуду, автономності [6, с. 9]. Інші вітчизняні вчені, аналізуючи здійснювану Страсбурзьким судом інтерпретацію норм Європейської Конвенції з прав людини, надають більш розширений перелік принципів тлумачення та виділяють такі, як: принцип ефективного і динамічного тлумачення; принцип забезпечення правової визначеності (дотримання прецеденту); принцип пропорційності та забезпечення рівноваги інтересів; принцип забезпечення певної свободи національного розсуду; принцип автономного тлумачення; врахування загаль-

новизнаних міжнародних стандартів і принципів міжнародного права; принцип забезпечення мінімальних гарантій прав і свобод людини [9, с. 131; 15, с. 60].

Стисло розглянемо зазначені принципи.

1. В основі тлумачення міжнародних угод у галузі прав людини, як зазначає Л. Гусейнов, лежить принцип ефективності. Тлумачення має бути таким, щоб угода була дієвою, а не бездієвою (*interpretatio fienda est ut res magis valeat quam pereat*). Застосування цього принципу стає особливо необхідним у тих випадках, коли тлумаченню підлягають норми про одне й те ж право людини, що містяться у різних міжнародних договорах. Нерідко при цьому обсяг прав, які захищаються, частково не збігається. Убачається, що в таких випадках зміст сформульованого права людини з одного договору можна конкретизувати і доповнити «за рахунок» аналогічного положення з іншого договору [16]. Наприклад, для тлумачення виразу «примусова праця» в розумінні п. 2 ст. 4 Європейської Конвенції з прав людини використовується Конвенція Міжнародної організації праці № 29 «Про примусову чи обов'язкову працю» 1930 р. [17].

Принцип ефективного тлумачення показує свою особливу «ефективність» у тому, що дозволяє найкращим чином адаптувати мету захисту прав індивіда до мінливих соціальних умов і розвитку суспільства [18, с. 67]. Застосування міжнародними правозахисними органами цього принципу не виключає еventуального перевищення рамок первісної волі сторін договору. Саме досягнення ефективного захисту прав людини стає головним мірилом для оцінки реалізації державою прав людини.

2. Д. Дж. Харріс, М. О'Бойл та К. Уорбрік зазначають, що особливе місце серед принципів (підходів) належить еволюційному підходу до тлумачення положень Конвенції [19, с. 7–8]. Динамічна (еволютивна) інтерпретація, до якої міжнародні суди вдаються в основному при тлумаченні договірних зобов'язань у галузі прав людини знаходить своє хрестоматійне вираження в консультативному висновку Міжнародного суду ООН у справі щодо Намібії, у якій він, зокрема, зазначив: «Міжнародно-правовий акт повинен тлумачитися і застосовуватися в межах всієї правової системи, що функціонує під час тлумачення. У тій

сфері, до якої розглядувана справа відноситься, *corpus juris gentium* значно збагатилися, і це Суд, якщо він покликаний сумлінно здійснювати свої функції, не може ігнорувати» [20, с. 31–32]. Можна навести такий приклад дії цього принципу: розглядаючи справу «Маркс проти Бельгії», Суд зазначив, що сьогоденнє розуміння ст. 8 Європейської Конвенції (повага до особистого життя особи) відрізняється від положень бельгійських законів, які є дискримінуючими (відносно цієї статті) [21]. Таким чином, Конвенція повинна об'єктивно тлумачитися у світлі сьогоденнєшніх умов і з урахуванням тих стандартів, які прийняті в європейському суспільстві на сьогодні, а не тих, які домінували під час її ратифікації. Загалом положення Конвенції не повинні підлягати обмежувальному тлумаченню, щоб забезпечити досягнення її мети.

Необхідно разом із тим мати на увазі, що при динамічному тлумаченні повинна бути дотримана межа між судовим тлумаченням і судовою нормотворчістю. Міжнародні правозахисні органи не можуть зайти надто далеко, щоб ввести нове право, яке держави зовсім не мали наміру включити в ту чи іншу угоду [16].

3. При тлумаченні прав, які гарантуються Конвенцією, має застосовуватись також телеологічний (цільовий) підхід, відповідно до якого акцент має робитись саме на об'єкті та меті цієї Конвенції, якими в найбільш загальному вигляді, як зазначають Д. Дж. Харріс, М. О'Бойл та К. Уорбрік, виступають захист індивідуальних прав людини та підтримка й просування ідеалів та цінностей демократичного суспільства [19, с. 7–8]. Л. Гусейнов з цього приводу пише, що специфічна природа договорів із захисту прав людини «сповіщає» процесу їх тлумачення про цільову орієнтацію; досягнення саме ефективного захисту прав людини стає головним мірилом для «зважування» найбільш адекватної реалізації державою цих прав [16].

4. При тлумаченні положень Конвенції необхідним є врахування загальновизнаних міжнародних стандартів і принципів міжнародного права. На цьому наголошує прийнята Пленумом Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ Постанова від 19 грудня 2014 р. № 13 «Про

застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя», яка у п. 11 передбачає, що, застосовуючи міжнародні договори України під час здійснення правосуддя, суди повинні враховувати, що при тлумаченні міжнародного договору застосовуються правила статей 31–33 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. [22]. Отже, у цілях тлумачення Конвенції необхідно керуватися цими правилами, проте із застереженням – без шкоди для відповідних правил, зокрема Ради Європи.

5. Важливим принципом тлумачення Конвенції є забезпечення правової визначеності (принцип дотримання прецеденту). Використання принципу прецеденту при тлумаченні Конвенції свідчить про те, що її застосування відбувається у світлі і на підставі рішень Євросуду. Хоча, як правило, не самі рішення як такі є обов'язковими для усього загалу сторін, а власне Конвенція у тому вигляді, як її тлумачить Суд. А тому тлумачення, яке здійснює Євросуд, розцінюється як таке, що наближається до автентичного [23, с. 12]. Ураховуючи, що Україна визнає юрисдикцію Євросуду в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, то застосування судами цієї Конвенції має здійснюватись з обов'язковим урахуванням практики цього Суду не тільки щодо України, а й щодо інших держав. Відтак під час тлумачення положень Конвенції національні суди мають враховувати міжнародну правозастосовну практику. Такий підхід уможливорює врахування на національному рівні не лише норм договору, а й результатів міжнародної імплементації. Як зазначає Н. Б. Галецька, труднощі можуть виникати у зв'язку з необхідністю моніторингу міжнародної правозастосовної практики для того, щоб враховувати її при здійсненні правозастосування на національному рівні. Тому важливим є видання матеріалів, що містять результати міжнародної правозастосовної практики державною мовою, а також проведення відповідних тренінгів [10, с. 89]. С. Є. Федик, аналізуючи вплив створюваних Євросудом прецедентів на нормотворчу та правозастосовну практику країн-учасниць Ради Європи, звертає увагу, що оскільки формальна обов'язковість виконання рішення Суду торкається лише держави-учасниці, щодо якої було ухвалено рішення

ня, дискусійним бачиться питання щодо обов'язку інших держав-учасниць, внутрішнє законодавство яких є аналогічним до законодавства країни-порушниці, «відреагувати» так чи інакше на це рішення [6, с. 18].

6. Наступним принципом інтерпретації та застосування норм Конвенції є принцип пропорційності та забезпечення рівноваги інтересів між інтересами особи, з одного боку, та інтересами суспільства (держави), – з іншого. Якщо розглядається питання, чи мала держава право втручатися у здійснення права особою, застосовується цей принцип. В основному оцінюється шкода, яка могла би бути завдана інтересам держави, якщо б остання не втрутилася у здійснення права особою [24, с. 35]. Проаналізувавши текст Конвенції та Протоколів до неї, С. І. Дорошенко та І. О. Шашкова-Журавель роблять висновок, що кількість викладених у них прав і свобод, які підлягають певним обмеженням, становить більшість порівняно з абсолютними правами та свободами. Зважаючи на це, Європейський суд з прав людини пильно слідкує за тим, щоб обмеження прав і свобод, застосовані в кожному конкретному випадку, не притлумлювали цінність відповідних прав [15, с. 60].

7. Ще одним принципом тлумачення положень Конвенції є забезпечення певної свободи національного розсуду в розумінні та застосуванні судовими органами та посадовими особами держав-учасниць конвенційних норм з метою забезпечення належних умов реалізації та захисту прав і свобод людини, а також досягнення балансу між цими правами та свободами особи і національними інтересами. Головне завдання Страсбурзького Суду як наднаціонального органу полягає у здійсненні контролю за тим, щоб дії держав не виходили за встановлені Конвенцією межі загальноєвропейських стандартів у галузі прав людини, враховуючи культурні, політичні, соціальні, економічні та інші особливості й реалії країн, яких стосується відповідна справа.

Застосування Судом цього принципу дає змогу гармонізувати дію норм національного законодавства держав і положень Конвенції, однак є дискусійним, оскільки, по-перше, практично неможливо звести до спільного знаменника усе розмаїття

практики Євросуду, а по-друге, державі часом дуже складно адаптувати свої зобов'язання, що випливають з договорів про права людини, до усталених національно-правових інститутів і доктрин.

8. Принцип автономного тлумачення міжнародними органами юридичних норм щодо прав людини. «Відправною точкою» у застосуванні цього принципу виступає практика органів Конвенції, передусім Євросуду. Як будь-який нормативний текст, норми Конвенції з прав людини передбачають існування різних інтерпретацій, однак як справедливо вказує М. Де Сальвіа, Євросуд роз'яснює положення Конвенції автономно, тобто незалежно від їх визначення у законодавстві держав-учасниць, надаючи особливого значення категорії «верховенства права», а також звертаючи увагу на спільну спадщину традицій та ідеалів європейських країн [25, с. 36]. Проте в деяких випадках Суд звертається до законодавства держав-членів. Так, наприклад, у ч. 2 ст. 9 Конвенції зазначено, що свобода сповідувати свою релігію чи переконання підлягає лише тим обмеженням, які передбачені законом, а отже, Суд розглядає це питання з позиції внутрішньодержавного законодавства.

Застосовується цей принцип не лише для з'ясування змісту юридичних термінів Конвенції, але й застережень, зроблених державами відповідно до ст. 64 Конвенції. Він також сприяє уніфікації стандартів правозастосування в різних країнах-учасниках Ради Європи. Євросуд санкціонує певний рівень «гнучкості» при здійсненні такої інтерпретації правозастосовними органами країн-учасниць за умови, що їхня інтерпретація терміну видаватиметься достатньо «розумною» і такою, що відповідає змісту Конвенції [6, с. 15].

9. Важливим принципом інтерпретації норм Конвенції є забезпечення мінімальних гарантій прав і свобод людини. Він (принцип) знаходить своє відображення у ст. 53 Конвенції, відповідно до якої: «Ніщо в цій Конвенції не може тлумачитись як таке, що обмежує або порушує будь-які права людини та основні свободи, які можуть гарантуватися законами будь-якої Високої Договірної Сторони або будь-якою іншою угодою,

стороною якої вона є» [7]. Тобто, як указують С. І. Дорошенко та І. О. Шашкова-Журавель, держава не може, посилаючись на Конвенцію або тлумачення її норм, яке було здійснене Страсбурзьким Судом, порушувати чи обмежувати права, передбачені національним правом. Крім того, Конвенція не може служити виправданням для ухилення від виконання державою ширших зобов'язань відповідно до інших міжнародних угод з прав людини, учасницею яких вона є [15, с. 61]. Отже, у центрі уваги інтерпретатора повинні бути права людини, що виступають мірилом оцінки правомірності тих чи інших дій або бездіяльності держав-учасниць Конвенції.

### **Висновки.**

1. Метою тлумачення Європейської Конвенції з прав людини є сприяння реалізації її цілей і завдань.

2. Підпорядкованість правотлумачення розглянутим принципам уможливорює правильну й ефективну інтерпретацію норм Конвенції, адже саме на реалізацію останніх спрямований будь-який спосіб тлумачення. Ці принципи надають широкий спектр можливостей тлумачення норм Конвенції та дозволяють комплексно захистити права людини.

3. Ефективне тлумачення конвенційних приписів міжнародними правозахисними органами віддзеркалює правопорядок, вищою цінністю якого є саме людина.

4. Застосування принципів тлумачення Конвенції унеможливорює вузьке трактування прав, що нею гарантуються та забезпечує їхній всебічний захист.

5. Принципи тлумачення, якими керується Євросуд, мають широкий вплив на правові системи Європи та поступово впроваджуються в судовому розгляді держав-членів Ради Європи. На національному рівні вбачається важливим видання матеріалів, що містять результати міжнародної інтерпретаційної практики державною мовою, а також проведення відповідних тренінгів у судах.

### **Список використаних джерел**

1. Богданевич Т. С. Тлумачення положень Європейської конвенції з прав людини та рішень Європейського суду з прав людини в ді-

- яльності Конституційного суду України. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1, 2016. С. 52–54.
2. Скрыпнюк А. В. Права и свободы человека и гражданина: международные стандарты, национальная практика и проблемы их конституционной модернизации в Украине. *Проблемы законности*. 2014. С. 84–92.
  3. Раданович Н. М. Національна імплементація міжнародних договорів щодо прав людини: загальнотеоретичне дослідження: матеріали впровадження Конвенції про захист прав і основних свобод людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2000. 19 с.
  4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>.
  5. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.
  6. Федик С. Є. Особливості тлумачення юридичних норм щодо прав людини: матеріали практики Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України: автореф. дис. канд... юрид. наук / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2002. 20 с.
  7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція від 04.11.1950 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004).
  8. Алисиевич Е. С. Толкование норм Конвенции Совета Европы о защите прав человека и основных свобод как правомочие Европейского Суда по правам человека: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Институт государства и права РАН. Москва, 2006. 20 с.
  9. Мазур М. В., Тагієв С. Р., Беніцький А. С., Костицький В. В. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України: навч. посіб. /за ред. В. М. Карпунова. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. 600 с.
  10. Галецька Н. Б. Форми імплементації міжнародних договорів в Європі: теорія і практика: монографія. Львів: Сполом, 2016. 232 с.
  11. Soering case (1989). ECHR. Ser. A. N. 161. Para. 86.
  12. Магновський І. Й. Особливості тлумачення права крізь призму доктрин Європейського суду з прав людини. *Південноукраїнський правничий часопис*, 2017. № 1. С. 3–6.
  13. Договір про Європейський Союз: Міжнародний договір від 07.02.1992. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_029](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029).
  14. Хартія основних прав Європейського Союзу: Хартія від 07.12.2000. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_524](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524).
  15. Дорошенко С. І., Шашкова-Журавель І. О. Особливості тлумачення юридичних норм у контексті забезпечення прав і свобод людини. *Трипільська цивілізація*. 2012. № 7 (10) С. 58–62.

16. Гусейнов Л. Особенности толкования международных договоров о правах человека. *Белорус. журн. междунар. права и междунар. отношений*. 1999. № 2. URL: <http://beljournal.by.ru/1999/2/1.shtml>
17. Конвенція про примусову чи обов'язкову працю № 29: Конвенція Міжнародної організації праці від 28. 06. 1930. № 29. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993\\_136](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_136).
18. Bernhardt R. Thoughtson the Interpretation of Human Rights Treaties. Protecting Human Rights: The European Dimension. Studies in honour of Gerard J. Wiarda. Ed. by F. Matscher, H. Petzold. Kolh, Berlin, Bonn, Munchen, 1988. P. 65–71.
19. Harris D. J. Law of the European Convention on Human Rights. D. J. Harris, M. O'Boyle, C. Warbrick. 3-d ed-n. Oxford: *Oxford University Press*, 2014. 1080 p.
20. Namibia (Legal Consequences) Advisory Opinion. ICJ Reports. 1971. P. 31–32.
21. Marckx Judgement on June, 13, 1979. Sries A, № 31. § 41.
22. Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя: Постанова Пленума Вишого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 19.12.2014 № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14>.
23. Трагнюк О. Я. Тлумачення міжнародних договорів: теорія і досвід європейських міжнародних судових органів: автореф. дис. канд. ... юрид. наук / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2003. 20 с.
24. Лехник Н. Л. Методи тлумачення Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2002. Т. 20. С. 33–35.
25. Де Сальвіа М. Прецеденты Европейского суда по правам человека. Руководящие принципы судебной практики, относящейся к Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод: судебная практика 1960–2002 гг. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2004. 1072 с.

### References

1. Bohdanevych T. C. (2016). Tlumachennia polozhen Yevropeiskoi konventsii z prav liudyny ta rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v diialnosti Konstytutsiinoho sudu Ukrainy. Porivnialno-analitychne pravo. № 1, 52–54 [in Ukrainian].
2. Skripniuk A. V. (2014). Prava y svobodu cheloveka y hrazhdanyna: mezhdunarodnue standartu, natsyonalnaia praktyka y problemu ykh konstytutsyonnoi modernyzatsyy v Ukraine. Problemu zakonnosti. P. 84–92 [in Russian].

3. Radanovych N. M. (2000). Natsionalna implementatsiia mizhnarodnykh dohovoriv shchodo prav liudyny. Lviv. nats. un-t im. I. Franka. Lviv. [in Ukrainian].
4. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996. № 254k/96-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp> [in Ukrainian].
5. Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: Zakon Ukrainy vid 23.02.2006. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> [in Ukrainian].
6. Fedyk S. Ye. (2002). Osoblyvosti tlumachennia yurydychnykh norm shchodo prav liudyny. Candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004) [in Ukrainian].
8. Alysievych E. S. (2006). Tolkovanye norm Konventsyy Soveta Evropu o zashchyte prav cheloveka y osnovnykh svobod kak pravomochye Yevropeiskoho Suda po pravam cheloveka. Moskva. [in Russian].
9. Mazur S. V., Tahiev S. R., Benitskyi A. S., Kostytskyi V. V.; Karpunov V. M. (Ed.). (2006). Tlumachennia ta zastosuvannia Konventsii pro zakhyst prav liudyny y osnovopolozhnykh svobod Yevropeiskym sudom z prav liudyny ta sudamy Ukrainy. Luhansk: RVV LDUVS. [in Ukrainian].
10. Haletska N. B. (2016). Formy implementatsii mizhnarodnykh dohovoriv v Yevropi: teoriia i praktyka. Lviv: Spolom. [in Ukrainian].
11. Soering case (1989). ECHR. Ser. A. N. 161. Para. 86.
12. Mahnovskiy I. Y. (2017). Osoblyvosti tlumachennia prava kriz pryzmu doktryn Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. Pivdennoukrainskyi pravnychiy chasopys, № 1, 3–6 [in Ukrainian].
13. Dohovir pro Yevropeyskyi Soiuz: Mizhnarodnyi dohovir vid 07.02.1992. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_029](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029) [in Ukrainian].
14. Khartiia osnovnykh prav Yevropeiskoho Soiuzu: Khartiia vid 07.12.2000. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_524](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524) [in Ukrainian].
15. Doroshenko S. I., Shashkova-Zhuravel I. O. (2012). Osoblyvosti tlumachennia yurydychnykh norm u konteksti zabezpechennia prav i svobod liudyny. Trypilska tsyvilizatsiia. № 7 (10), 58–62 [in Ukrainian].
16. Huseinov L. (1999). Osobennosti tolkovaniya mezhdunarodnykh dohovorov o pravakh cheloveka. Belarus. zhurn. mezhdunar. prava y mezhdunar. otnosheni. № 2. URL: <http://beljournal.by.ru/1999/2/1.shtml> [in Russian].
17. Konventsiiia pro prymusovu chy oboviazkovu pratsiu № 29: Konventsiiia Mizhnarodnoi orhanizatsii pratsi vid 28. 06. 1930 r. № 29. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993\\_136](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_136) [in Ukrainian].
18. Bernhardt R. (1988). Thoughtson the Interpretation of Human Rights Treaties. Protecting Human Rights. Berlin; Bonn; Munchen, P. 65–71 [in England].

19. Harris D. J. (2014). Law of the European Convention on Human Rights. D. J. Harris, M. OBoyle, C. Warbrick. (Eds.). Oxford: Oxford University Press. [in English].
20. Namibia (Legal Consequences) Advisory Opinion. ICJ Reports (1971). P. 31–32.[in English].
21. Marckx Judgement on June, 13, 1979. Sries A, № 31. art. 41.[in English].
22. Pro zastosuvannia sudamy mizhnarodnykh dohovoriv Ukrainy pry zdiisnenni pravosuddia: Postanova Plenuma Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozgliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav vid 19.12.2014. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14> [in Ukrainian].
23. Trahniuk O. Ya. (2003). Tlumachennia mizhnarodnykh dohovoriv: teoriia i dosvid yevropeiskykh mizhnarodnykh sudovykh orhaniv. Candidate»s thesis. Kharkiv.[in Ukrainian].
24. Lekhnyk N. L. (2002). Metody tlumachennia Konventsii pro zakhyst prav liudyny ta osnovnykh svobod 1950 roku. Naukovi zapysky NaUKMA. Vol. 20. Yurydychni nauky, 33–35.[in Ukrainian].
25. De Salva M. (2004). Pretsedentu Evropeiskoho suda po pravam cheloveka. Rukovodiashchye pryntsypu sudebnoi praktyky, otносиashcheisia k Evropeiskoi konventsii o zashchite prav cheloveka y osnovnykh svobod. Sudebnaia praktyka s 1960 po 2002. SPb.: Yuryd. tsentr Press. [in Russian].

**К. А. Рагулина**

**Теоретико-правовые и прикладные аспекты принципов толкования  
Европейской конвенции про Защиту прав человека  
и основополагающих свобод**

***Аннотация.** В данной статье в общетеоретическом аспекте анализируются взаимосвязанные принципы толкования международных норм Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 г., которые обуславливают интерпретацию и «управляют» этим процессом. Исследуется их применение на примере практики Европейского суда по правам человека. Отмечается важность использования этих принципов для комплексной защиты прав человека и предотвращения их узкой трактовки.*

***Ключевые слова:** международный договор, толкование, принципы толкования, Конвенция о защите прав человека и основных свобод, Европейский суд по правам человека.*

K. A. Ragulina

**Theoretical, legal and practical aspects of the principles of interpretation  
of the European Convention for the Protection of Human rights  
and fundamental freedoms**

***Summary.** Today, the problem of clarifying the essence of the requirements and correctly understanding the content of international legal acts concerning human rights and freedoms is of fundamental importance. One of the most relevant for domestic science and practice are issues related to the interpretation of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950 (hereinafter – the Convention). This is due, firstly, to the urgent need to introduce convention standards into the national legal system, and secondly, the abstract formulation of most convention provisions, which are as broad and flexible as possible and contain many evaluative concepts. Accordingly, this implies a wide discretion of national law enforcement authorities and requires a constant interpretation of these requirements. The relevance of this research is also due to the fact that in European human rights law there is no single generalizing and specific normative act that would define a system of principles – the most general rules for the interpretation and application of this Convention.*

*This article in the general theoretical aspect analyzes the interdependent principles and features of interpretation of international norms of the Convention, which determine the interpretation and «manage» this process. Their application is studied on the example of the case law of the European Court of Human Rights. The importance of using these principles to comprehensively protect human rights and prevent their narrow interpretation is emphasized.*

*The important principles of interpretation of the provisions of the Convention, which are considered in this article, are the following: 1) the principle of effectiveness; 2) the principle of dynamic (evolutionary) interpretation; 3) a teleological (targeted) approach, according to which the emphasis should be on the object and purpose of the Convention; 4) taking into account generally accepted international standards and principles of international law; 5) ensuring legal certainty (the principle of observance of precedent); 6) the principle of proportionality and ensuring the balance of interests between the interests of the individual, on the one hand, and the interests of society (state), – on the other; 7) ensuring a certain freedom of national discretion in the understanding and application by judicial authorities and officials of States Parties to the Convention in order to ensure appropriate conditions for the exercise and protection of human*

*rights and freedoms, and to achieve a balance between these rights and freedoms and national interests; 8) the principle of autonomous interpretation by international organizations of legal norms on human rights; 9) ensuring minimum guarantees of human rights and freedoms.*

*It is concluded that the subordination of legal interpretation to the considered principles provides an opportunity to make a correct and effective interpretation of the norms of the Convention, because any way of interpretation is aimed at the implementation of these principles. These principles provide a wide range of possibilities for interpreting the provisions of the Convention and allow for the comprehensive protection of human rights.*

*It is emphasized that the principles of interpretation guided by the European Court of Human Rights have a broad impact on the legal systems of Europe and are gradually being implemented in the judicial proceedings of the member states of the Council of Europe. At the national level, it is important to publish materials that contain the results of international interpretive practice in the state language, as well as to conduct relevant training in the courts.*

**Key words:** *international treaty, interpretation, principles of interpretation, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Court of Human Rights.*